

Toevoegingen en eigen bijdrage in strafzaken

Citation for published version (APA):

Spronken, T. (1994). Toevoegingen en eigen bijdrage in strafzaken. *Delikt en Delinkwent*, 24(7), 716-722.

Document status and date:

Published: 01/01/1994

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Advocatuur

Toevoegingen en eigen bijdrage in strafzaken

Bij de invoering van de Wet op de rechtsbijstand (WRB) per 1 januari 1994 (Stb. 775) zijn ook de bepalingen van het Wetboek van Strafvordering en de Advocatenwet gewijzigd. Het betreft de artikelen 40 e.v. Sv (Tweede Afdeling van titel III, toevoeging van een raadsman) en artikel 13, lid 5, Advocatenwet. De art. 75-77 Advocatenwet zijn vervallen (Raad voor rechtsbijstand in strafzaken). De belangrijkste wijziging is dat uitsluitend het bureau rechtsbijstandvoorziening een advocaat toevoegt, zowel in de piketfase als in geval van ambtshalve toevoeging door de voorzitter van het gerecht waar de zaak dient ingeval van toepassing van voorlopige hechtenis. Bij de ambtshalve toevoegingen is gekozen voor de constructie dat de toevoeging geschiedt door het bureau rechtsbijstandvoorziening op last van de bevoegde rechter. Omdat voormelde wijzigingen in de bepalingen van het Wetboek van Strafvordering met betrekking tot de ambtshalve toevoegingen, door de WRB niet voor alle bepalingen consequent is doorgevoerd, moest er reparatiewetgeving komen waarbij en passant ook de eigen bijdrage in strafzaken is meegenomen (Wijziging van de Wet op de rechtsbijstand

en enkele andere wetten, 23 464). Het wetsvoorstel is op 28 juni 1994 in de Eerste Kamer aangenomen. De nieuwe regeling betreft twee onderwerpen:

1. De eigen bijdrage in strafzaken.
2. De feitelijke uitvoering van ambtshalve toevoegingen door de rechter. Dit deel van de wet is reparatiewetgeving, omdat de in de WRB opgenomen wijzigingen van de art. 40, 41, 42, 45 en 47 Sv onvolledig en inconsistent zijn.

Ad 1 De eigen bijdrage in strafzaken
Het nieuwe art. 43 van de WRB bepaalt dat de rechtsbijstand in strafzaken kosteloos is, in de gevallen waarin ambtshalve toevoeging plaatsvindt op grond van de bepalingen van het Wetboek van Strafvordering of het Wetboek van Strafrecht, de Uitleveringswet en de Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen. Dit betekent dat alleen degenen die rechtens van hun vrijheid zijn beroofd zonder meer voor kosteloze rechtsbijstand in aanmerking komen. Hierbij moet worden opgemerkt dat een verplichting tot ambtshalve toevoeging ook bestaat indien er hangende een strafvervolgning voorlopige hechtenis is toegepast en het daartoe strekkende bevel is geschorst of opgeheven (HR 1 juni 1993, NJ 1994, 67).

Volgens het nieuwe art. 44 WRB kan het Bureau rechtsbijstandvoorziening een raadsman toevoegen indien er geen voorlopige hechtenis is toegepast. Een eigen bijdrage is dan niet verschuldigd indien het een rechtzoekende betreft wiens inkomen niet meer bedraagt dan genoemd in art. 35, derde lid onder a, WRB. Dus bij een inkomen van de laagste categorie is geen eigen bijdrage verschuldigd (art. 44, lid 2, WRB). Volgens de criteria van medio maart 1994 vallen alleenstaanden met een netto inkomen tot f 1245 per maand en niet alleenstaanden met een netto inkomen tot f 1775 per maand onder deze laagste categorie. Rechtzoekenden met een hoger inkomen dienen een eigen bijdrage te betalen.

De eigen bijdrage hoeft niet te worden betaald indien de zaak eindigt zonder het opleggen van een straf of maatregel (art. 44, lid 3, WRB). Deze bepaling is opgenomen omdat anders de rechtzoekende gebruik zou moeten maken van de procedure ex art. 591a Sv om zijn eigen bijdrage terug te krijgen. Geen eigen bijdrage hoeft te worden opgelegd bij toevoeging van een raadsman aan hen die zich anders dan als verdachte of veroordeelde laten bijstaan: beledigde partij/slachtoffer of getuigen (art. 44, lid 4, WRB).

Bij de behandeling van de WRB in de Tweede Kamer werd al voorgesteld in de gevallen waarbij geen voorlopige hechtenis is toegepast een eigen bijdrage op te leggen overeenkomstig de eigen bijdrage in andere zaken. Een daartoe strekkend amendement werd weer ingetrokken, omdat het voorstel nog nadere studie vergde: de minister meende toen dat de verdragen een eigen bijdrage in

strafzaken niet toelieten en advies van de Raad van State nodig was (amendement nr. 16 op het wetsvoorstel 22 209 van Soutendijk-van Appeldoorn). Opmerkelijk is dat de huidige wetswijziging met een blanco advies van de Raad van State de Tweede en Eerste Kamer is gepasseerd.

De Nederlandse Orde van Advocaten heeft zich verzet tegen het invoeren van een eigen bijdrage in strafzaken en is van mening dat het opleggen van een eigen bijdrage conform art. 35 WRB in strijd is met het bepaalde in art. 6, lid 3 onder c, EVRM en art. 14, lid 3 onder d, IVBPR, waarin is bepaald dat indien de verdachte niet over voldoende middelen beschikt een raadsman te bekostigen, hij *kosteloos* (art. 6, lid 3 onder c, EVRM) en/of *zonder dat daarvoor betaling van hem kan worden verlangd* (art. 14, lid 3 onder d, IVBPR) een advocaat dient te worden toegevoegd. Ook tijdens een door de Coornhertliga georganiseerde discussiemiddag op 4 februari 1994 te Amsterdam over de voorgestelde wijziging WRB, kwam de vraag ter sprake of de invoering van een eigen bijdrage voor verdachten in strafzaken wel in overeenstemming is met voornoemde verdragen. A.F.M. Brenninkmeijer achtte het goed denkbaar dat de eigen bijdrage in strafzaken in individuele gevallen een inbreuk op het verdragsrecht betekent, zeker indien de verdachte wegens de hoogte van de eigen bijdrage noodgedwongen afziet van rechtsbijstand door een advocaat (zie verslag van Lex van Almelo: Eigen bijdrage in strafzaken mogelijk strijdig met verdragen, Staatscourant 27, 8 februari 1994). Een dergelijke situatie zal zich eerder

voordoen nu per medio maart 1994 de eigen bijdragen drastisch zijn verhoogd. Bij wijze van voorbeeld: als alleenstaande met een inkomen tussen de f 1735 en f 2100 dient al een eigen bijdrage te worden voldaan tussen de f 795 en f 1305.

Ad 2 De feitelijke uitvoering van ambtshalve toevoegingen door de rechter

Het is de bedoeling dat de feitelijke toevoeging van advocaten, in de gevallen waar er sprake is van een exclusieve bevoegdheid tot toevoegen door de rechter, na invoering van de WRB geschiedt door het bureau rechtsbijstandvoorziening. In alle wettelijke bepalingen waarin de rechter wordt opgedragen ambtshalve toe te voegen, wordt in het wetsvoorstel een zinsnede toegevoegd dat deze toevoeging geschiedt door het bureau rechtsbijstandvoorziening op last van de bevoegde rechter.

De inschrijvingsvoorwaarden die de raden voor rechtsbijstand ingevolge de art. 13-17 WRB hanteren voor het toevoegen van advocaten gelden ook voor de gevallen waarin de rechter een exclusieve toevoegingsbevoegdheid heeft. Dit zal in de praktijk betekenen, dat slechts die advocaten worden toegevoegd die voldoen aan de voor deelname aan het piket gestelde deskundigheidseisen en ook verder voldoen aan de in de WRB gestelde inschrijvingsvoorwaarden. De Nederlandse Orde van Advocaten acht deze kwaliteitswaarborg gerechtvaardigd. Het is echter nog niet duidelijk of in alle ressorten dezelfde inschrijvingsvoorwaarden worden gehanteerd.

Vrije advocatenkeuze

De Nederlandse Orde van Advocaten acht het van principeel belang dat bij het toevoegen van een advocaat de keuze van de rechtzoekende wordt gerespecteerd. In het kader van de piketregeling is daar al in voorzien door de voorkeurspiketregeling (Beschikking 9 januari 1987, Stcrt. nr. 20; Advocatenblad 1987 p. 97 e.v.) en in de praktijk hebben ook de bureaus voor rechtshulp/raden voor rechtsbijstand steeds de door de rechtzoekende verzochte advocaat toegevoegd.

Bij de ambtshalve toevoegingen door de rechter is dat, afhankelijk van het arrondissement, wel eens anders. Zo heeft de president van de Rechtbank in Almelo zich op het standpunt gesteld dat geen advocaat buiten het arrondissement wordt toegevoegd en huldigt de president van de Rechtbank Maastricht het standpunt dat juist niet de advocaat van eigen keuze wordt toegevoegd. Dit kan leiden tot voor de rechtzoekende vervelende en soms bizarre situaties. Ingeval de door de rechtzoekende verzochte advocaat in de piketfase niet beschikbaar is en de dienstdoende piketadvocaat voor de duur van de in verzekeringstelling rechtsbijstand verleent, kan de president van de rechtbank vervolgens weigeren de door de rechtzoekende gewenste advocaat na de inbewaaringstelling toe te voegen. Ook speelt dit probleem bij wijziging van de toegevoegde advocaat op verzoek van de verdachte, bijvoorbeeld bij verbreking van de vertrouwensrelatie, op grond van art. 45, lid 2, Sv. Ook in deze gevallen zijn sommige presidenten niet bereid vervolgens de door verdachte gewenste raadsman toe te voegen.

Voor het verlenen van adequate rechtsbijstand is de vertrouwensrelatie tussen raadsman en verdachte van essentieel belang. Een factor die hierop van invloed is, is de vraag of de verdachte die geen middelen heeft om zich door een zelf gekozen raadsman te laten bijstaan, wel om toevoeging van een raadsman van eigen keuze kan verzoeken. Volgens de Hoge Raad vindt de stelling, 'dat het recht van de verdachte zich bij zijn verdediging te laten bijstaan door een raadsman van zijn eigen keuze, tevens inhoudt dat de verdachte die geen gekozen raadsman heeft, recht heeft op toevoeging van de raadsman van zijn eigen keuze', geen steun in het recht (HR 20 oktober 1987, NJ 1988, 446). Het is twijfelachtig of dit standpunt overeenkomt met de uitleg die het Europese Hof geeft aan art. 6, lid 3 onder c, EVRM. Van belang zijn in casu de arresten Pakelli EHRM 25 april 1983 Series A Vol. 64; Artico EHRM 13 mei 1980 Series A Vol. 37 en Goddi vs Italië, Europese Commissie, 14 juli 1982, Series B Vol. 61.

In de zaak Pakelli heeft het Europese Hof vastgesteld dat art. 6, lid 3 sub c, EVRM een effectieve bescherming van de rechten van de verdediging beoogt en dat een verdachte recht heeft op gratis rechtsbijstand van een advocaat van eigen keuze, indien hij onvoldoende middelen heeft deze advocaat zelf te betalen. Van belang is dat het Europese Hof in deze zaak vaststelt dat de in art. 6, lid 3 sub c, EVRM genoemde drie rechten, namelijk:

- a. het recht van de verdachte zichzelf te verdedigen;
- b. zich te laten bijstaan door een advocaat van eigen keuze;

c. indien hij onvoldoende middelen heeft deze te betalen recht heeft op gratis rechtsbijstand; cumulatief bedoeld zijn, daarbij kiezend voor de franse tekst van dit artikel waarin voornoemde drie rechten zijn verbonden door een nevenschikkend 'et' in plaats van het alternatieve 'or' in de engelse tekst. Dit betekent volgens het Europese Hof:

'Accordingly, a "person charged with a criminal offence" who does not wish to defend himself in person must be able to have recourse to legal assistance of his own choosing; if he does not have sufficient means to pay for such assistance, he is entitled under the Convention to be given it free when interests of justice so require.'

In de praktijk vraagt de rechter-commissaris bij de behandeling van de vordering bewaring of de verdachte de piket-advocaat die hem heeft bijgestaan wenst te zien toegevoegd. Dit gebeurt echter niet in alle gevallen. Om zeker te stellen dat de verdachte in de gelegenheid wordt gesteld zijn keuze kenbaar te maken en ook de opgegeven raadsman (-vrouw) de gelegenheid te geven, aan te geven of hij/zij voor betrokken verdachte kan c.q. wenst op te treden, heeft de Orde van Advocaten voorgesteld dat aan art. 41, lid 1 onder a en b, de zinsnede wordt toegevoegd: 'nadat de verdachte en de eventueel door hem opgegeven raadsman daartoe zijn gehoord'; aan art. 42, lid 2: 'De verdachte kan bij het verzoek tot toevoeging opgeven wie hij als raadsman wenst te zien toegevoegd. Toevoeging geschiedt niet nadat de opgegeven raadsman daartoe is gehoord.' In de praktijk sluit dit aan bij het reeds door de raden van rechtsbijstand ontwikkelde

'lastgevingsformulier', waarop door de rechter (griffie) aangegeven kan worden wie als raadsman dient te worden toegevoegd. Dit voorstel is niet overgenomen. Hoe de toevoegingsregeling zal gaan werken moet in de praktijk nog blijken.

Ambtshalve toevoeging in cassatie

Nu toch de wijzigingen met betrekking tot de toevoegingsbevoegdheden aan de orde waren, heeft de Nederlandse Orde van Advocaten ook een voorstel gedaan met betrekking tot de toevoeging ingeval beroep in cassatie is ingesteld. Om onduidelijke redenen is in ambtshalve toevoeging in cassatie niet voorzien (Bijl. Hand. II 1913-1914, nr. 286.3, MvT ORO, p. 74). Zeker in cassatie heeft de verdachte een raadsman nodig aangezien hierbij bij uitstek juridische bijstand nodig is en de verdachte bovendien niet zelf, maar uitsluitend zijn raadsman het woord mag voeren (art. 439 Sv; zie ook Melai, Wetboek van Strafvordering, aantekening 10 bij art. 41-42). De Nederlandse Orde van Advocaten heeft voorgesteld aan art. 41, lid 1 een onderdeel c toe te voegen luidende:

'c. wanneer beroep in cassatie is ingesteld en het een zaak betreft waarin zijn voorlopige hechtenis is bevoelen, ambtshalve op last van de voorzitter van de Hoge Raad.'

Ook dit voorstel is in de wetswijziging niet overgenomen.

Toevoeging in kantongerechtszaken

Art. 43 Sv (oud) bepaalde dat de in dit artikel genoemde uitzonderingen daargelaten-toevoeging uitsluitend plaatsvindt bij misdrijven. Het bureau voor rechtshulp (waaraan de raad voor rechtsbijstand ex art. 75-77 (oud) Advocatenwet zijn bevoegd-

heden had gedelegeerd) heeft de door art. 43 gegeven grens overschreden en voegde ook toe bij overtredingen, indien er een aanzienlijke boete of sanctie te verwachten viel en de zaak juridisch te ingewikkeld voor de verdachte was, om zich zonder bijstand van een raadsman te kunnen verdedigen. Deze bevoegdheid werd gebaseerd op art. 75 Advocatenwet (HR 18 oktober 1977, NJ 1978, 213).

Ook ingevolge de per 1 januari 1994 ingevoerde WRB kan het bureau rechtsbijstandsvoorziening bij overtredingen toevoegen, indien zwaarwegende belangen van de rechtzoekenden dit vorderen (art. 5 Besluit rechtsbijstand- en toevoegcriteria), lid 1 van art. 43 Sv is vervallen.

Strafvordering op drift

Een rapport van A.A. Franken uitgebracht op verzoek van de Nederlandse Orde van Advocaten, uitgegeven door Gouda Quint Arnhem, juni 1994.

Momenteel is zich de grootste herzieningsoperatie van het strafprocesrecht aan het voltrekken sinds de totstandkoming van het Wetboek van Strafvordering in 1926. Vooral vanuit de advocatuur en de wetenschap is kritisch gereageerd op het rechtsstatelijke gehalte van een aantal wijzigingen. Er is nog steeds een discussie gaande over de balans tussen criminaliteitsbestrijding en rechtsbescherming. De Nederlandse Orde van Advocaten wil een bijdrage leveren aan deze discussie door vanuit de optiek van de verdediging in strafzaken een algemeen kader te schetsen van waaruit de afzonderlijke voorstellen tot wijziging van het strafproces kunnen worden becommenta-

rierd. Dit heeft geresulteerd in een in opdracht van de Nederlandse Orde van Advocaten-verrichte studie naar de recente ontwikkelingen binnen het strafproces gezien vanuit het verdedigingsperspectief door Mr. A.A. Franken.

Na de Inleiding en verantwoording in hoofdstuk 1, wordt in hoofdstuk 2 een aantal belangrijke ontwikkelingen sinds 1926 omschreven zoals de ontwikkeling van het opportuniteitsbeginsel, waarbij steeds meer ruimte is ontstaan om af te zien van vervolging en onder druk van capaciteitsproblemen is gezocht naar alternatieve afdoeningsvarianten. Daarnaast heeft er een verschuiving plaatsgevonden van het zwaartepunt van het onderzoek ter terechtzitting naar het voorbereidend onderzoek en vervolgens naar de opsporingsfase en de pro-actieve fase, waardoor de positie van de rechter-commissaris is aangetast.

In hoofdstuk 3 worden de achtergronden van het huidige debat besproken. Twee ontwikkelingen zijn van belang. Enerzijds de externe druk op de strafvorderlijke mogelijkheden en toenemende instrumentalisering die dwingen tot aanpassing van het Wetboek van Strafvordering en anderzijds de interne druk op de rechtsbescherming, waarbij criminaliteitsbestrijding een hogere prioriteit geniet dan een hoogwaardige rechtsbescherming.

Hoofdstuk 4 geeft een overzicht tot wat voor wetgevingsactiviteiten bovengenoemde ontwikkelingen hebben geleid en behandelt 26 recent ingevoerde wetswijzigingen, de voorstellen van de Commissie Moons en andere voorstellen en studies, waarbij steeds de vraag wordt gesteld of de voorstellen op coheren-

te wijze kunnen worden ingepast in de bestaande structuur en of aan verdachten binnen het bestek van deze voorstellen wel steeds een optimale rechtsbescherming wordt geboden. Franken concludeert in hoofdstuk 5 dat het op zichzelf redelijk en noodzakelijk is dat het Wetboek van Strafvordering wordt getoetst op de aansluiting bij de moderne samenleving, maar dat in de lawine van wijzigingen in het stelsel van strafvordering de onderlinge samenhang tussen de diverse voorstellen uit het oog wordt verloren. Aan de rechtsbescherming van de burger wordt in de verschillende voorstellen op een nogal vrijblijvende wijze vorm gegeven en suggesties van de Commissie Moons tot versterking van de rechtspositie van de verdachte zijn steevast gesneuveld. De voorgestelde wijzigingen leiden tot méér instrumentaliteit, méér dwangmiddelen, een grotere vrijheid voor opsporingsambtenaren, méér efficiency en effectiviteit in strafvordering ten koste van het niveau van de rechtsbescherming.

Jaarverslag Nederlandse Orde van Advocaten 1993

Het jaarverslag van de Nederlandse Orde van Advocaten over 1993 dat in maart 1994 verscheen kreeg de titel mee: *In het belang van de rechtzoekende*. De deken Mr. T. de Waard constateert in zijn inleiding een-deels door bezuinigingen ingegeven-verschraling van de rechtspositie en rechtsbijstand aan de rechtzoekende. Als voorbeelden noemt hij de nieuwe Wet op de Rechtsbijstand, het afschaffen van hoger beroep in vreemdelingenzaken, de steeds weer terugkerende voorstel-

len omtrent een procureurloze echtscheiding en de toename van (opsporings)bevoegdheden in het strafproces waardoor de rechtsstatelijke garanties tegen willekeurige machtsuitoefening voor de burger in het gedrang komen. Aan dit laatste aspect wordt in het jaarverslag nog apart aandacht besteed onder de kop *Recht en Orde*. De Orde maakt zich niet alleen zorgen over de rechtsbescherming van de burger door (wets)voorstellen waarbij bijvoorbeeld aan de rechter de bevoegdheid wordt gegeven af te wijken van de telastelegging (Rapport *Recht in Vorm*, zie. Moons) of waarbij de mogelijkheid wordt gecreëerd via richtmicrofoons of door inbraak geplaatste af luisterapparatuur gesprekken op te nemen, zelfs wanneer er nog geen strafbare feiten zijn gepleegd (Wetsvoorstel *Direct af luisteren* 23 047). Ook de positie van de advocatuur wordt aangetast doordat voorstellen worden gedaan waarbij mogelijkheden worden geschapen kantoren van geheimhouders te betreden en telefoongesprekken van advocaten af te luisteren (*Herziening GVO*, 23 251) en de mogelijkheden van vertrouwelijke contacten tussen gedetineerden en hun raadslieden worden beperkt (*Huishoudelijk Reglement van de Tijdelijk Extra Beveiligde Inrichting* (TEBI) en *Voorontwerp Penitentiare Beginselenwet*). De Orde zal zich tegen de dreigende verschralling van het rechtssysteem blijven verzetten.

Daarnaast tracht de Orde de weerbaarheid binnen eigen gelederen tegen normvervaging en criminaliteit te verhogen, o.a. door deel te nemen aan de Stuurgroep Beroepsmoraal en Misdaadpreventie, welke bestaat uit representanten van het bedrijfsle-

ven, banken, de overheid en een aantal vrije beroepen waaronder de advocatuur. De Stuurgroep streeft naar een code die als leidraad moet dienen voor het aanpassen van de eigen gedragscodes (er moet dan vooral gedacht worden aan het tegengaan van 'witwaspraktijken'). Ook is er in oktober 1993 een gespreksplatform OM/Advocatuur opgericht waarin op landelijk niveau wordt overlegd over strafrechtelijke aangelegenheden die wederzijds als een probleem worden aanvoeld. Op 12 november 1993 heeft de Orde een themadag georganiseerd over de positie van de strafadvocaten, waaraan rechters, leden van het OM, advocaten, politici en hoogleraren hebben deelgenomen.

In het jaarverslag wordt een overzicht gegeven van de door de Orde uitgebrachte adviezen en commentaren aan de Vaste Commissie voor Justitie van de Tweede Kamer, op te vragen bij het Bureau van de Orde in Den Haag. Verder wordt aandacht besteed aan de in- en externe communicatie van de Orde, efficiency en het justitiële apparaat (onderwerp Ordevergadering d.d. 2 oktober 1993), het honorarium, samenwerkingsverbanden met niet-juridische beroepsgroepen, het kantoor als onderneming, opleiding, internationale betrekkingen en cijfers en namen over de financiën, de samenstelling van de Orde en haar bestuursorganen.

Herbezinning op strafvordering

Op 10 juni 1994 vond in Leeuwarden de jaarvergadering plaats van de Nederlandse Juristenvereniging. Zij was gewijd aan het thema: *Herbezinning op (de grondslagen van) het*